

лабіринтами “Щоденного жезла” Є. Пашковського / Леся Кульчинська // Слово і Час. – 2004. – № 11. – С. 53–58.

5. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка . – К. : ВЦ “Академія”, 2006. – 752 с.

Лисенко Н.

– кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету

УДК 821.161.2-94.09 «19»

**АВТОБІОГРАФІЗМ І ЩОДЕННИКОВІСТЬ
У СПОГАДАХ УЛАСА САМЧУКА «ПЛАНЕТА ДІ-ПІ»**

У статті розглянуто мистецьку еволюцію Уласа Самчука в жанрі мемуарно-автобіографічної прози. В основі дослідження – обґрунтування автобіографічних і щоденникових складників у побудові книги спогадів «Планета Ді-Пі». Виконано ідейно-тематичний аналіз змісту, виділено риси індивідуального стилю Уласа Самчука.

Ключові слова: автобіографізм, щоденниковість, мемуари, спогади, нотатки, антропоцентризм, мемуарно-автобіографічна проза.

Лисенко Н.

– кандидат філологіческих наук, доцент кафедры украинского языка и литературы Донбасского государственного педагогического университета

**АВТОБИОГРАФИЗМ И ДНЕВНИКОВОСТЬ В ВОСПОМИНАНИЯХ
УЛАСА САМЧУКА «ПЛАНЕТА ДИ-ПИ»**

Творчество Уласа Самчука стилистически богато и разнообразно. В статье рассматривается эволюция искусства писателя в жанре мемуарно-автобиографической прозы. В основе исследования - обоснование автобиографической и дневниковой составных в строении книги воспоминаний «Планета Ди-Пи». Выполнено идейно-тематический анализ содержания, выделено черты индивидуального стиля Уласа Самчука.

Ключевые слова: автобиографизм, дневниковость, мемуары, воспоминания, заметки, антропоцентризм, мемуарно-автобиографическая проза.

Lysenko N.

– Candidate of Science (Philology), senior lecturer of the department of Ukrainian Language and Literature of Donbass State Teachers' Training University

**THE AUTOBIOGRAPHIZM AND DIARINESS IN THE ULAS
SAMCHUK'S MEMOIRES «THE PLANET DI-PI»**

Ulas Samchuk's works are stylistically rich and diverse. The Ulas Samchuk's artistical evolution in the genre of memoirs and autobiographical prose is analyzed in the article. The base of this study is the research of diary- and autobiography-components in the structure of the memoirs «The Planet Di-Pi». The ideological and thematic content analysis with emphasis on features of Ulas Samchuk's individual style is also fulfilled.

Key words: *autobiographism, diariness, memoirs, reminiscences, notes, anthropocentrism, memoirs and autobiographical prose.*

Постановка проблеми. Багатьом письменникам притаманне тяжіння суб'єкта до розуміння світу й самого себе в ньому. Не становить винятку в цьому аспекті й постать Уласа Самчука. Автобіографічність художніх творів прозаїка незаперечна: з їхніх сторінок дихає атмосфера Самчукового світу, рідної його серцю Волині (роман-трилогія «Волинь», роман «Юність Василя Шеремети»), а в героях ми вгадуємо самого автора (Володько Довбенко, Василь Шеремета). Це погляд на себе збоку, проекція особистості автора на образи власних героїв. Улас Самчук на основі власної біографії інтерпретує історичні та філософські теми – питання про міру впливу обставин на особистість, про силу людського духу, про формування й розвиток неординарної особистості в складних соціально-політичних умовах. Хоча в основу творів і були покладені справжні факти життя письменника, він при цьому переосмислював пережите, дещо дофантазував, але й випустив окремі епізоди. Водночас Улас Самчук дбав про те, щоб доступно розповісти читачеві, як герої вчаться на помилках, дорослішають, як їм спрагло хочеться робити добро, як у складних життєвих ситуаціях перемагають у собі страх, намагаються не йти на компроміс із совістю.

Розвиток автобіографічності у творчості Уласа Самчука дістав логічне завершення у вигляді книг спогадів, репортажів, нотаток, вражень, нарисів та есе, які розповідають про події Другої світової війни («П'ять по дванадцятій: Записки на бігу», «На білому коні», «На коні вороному: Спомини і враження»), життя українців у таборах для переміщених осіб та діяльність МУРу («Планета Ді-Пі: Нотатки й листи») й у Канаді («На твердій землі»), українську громаду на американській землі в рамках організації Українського Народного Союзу («Слідами піонерів: Епос української Америки»).

Аналіз останніх досліджень. Теоретичним підґрунтям є роботи з історії розвитку та поетики мемуарно-автобіографічної прози О. Галича [5], Г. Маслюченко [6]. Базовими для дослідження стали методологічні положення структури діалогізму образу автора М. Бахтіна [1].

Вперше стислий цілісний аналіз спогадів Уласа Самчука був зроблений М. Білоус-Гарасевич [2;3]. Розвідки цієї дослідниці залишаються найбільш авторитетними і нині. Мемуарна проза Уласа Самчука стала об'єктом дослідження в наукових працях Ю. Безхутрого [4], С. Пінчука [7], Я. Поліщука [8], Г. Швець [11]. Увага літературознавців звернена головним чином до книг, які містять

найбільше біографічного матеріалу про письменника, дають уявлення про формування його світогляду, літературно-мистецькі уподобання.

Формування мети статті та постановка завдань. Мета статті – дослідження проблеми автобіографізму й щоденниковості у спогадах Уласа Самчука «Планета Ді-Пі» як еволюції самозаглибленого антропоцентризму. У зв'язку з чим постають такі завдання: визначити ідейно-тематичні центри в обраному для аналізу творі, установити типологічні риси українських художніх мемуарів й автобіографічних повістей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Книга спогадів «Планета Ді-Пі» побачила світ у Торонто 1979 року. Твір розповідає про трагічні будні Уласа Самчука і його дружини Тетяни Прахової. Оповідь було розпочато 9 серпня 1945р., а завершено – 23 серпня 1948р. Досить цікавою виявилась і побудова твору. Події трактуються за трьома ознаками: рік, назва міста перебування Уласа Самчука, місяць. Будуючи свої спогади за просторово-часовим принципом, автор максимально використовує всі свої знання людей і подій, пов'язаних із цими місцями, подає, часто за допомогою історичних ремінісценцій, повну картину минулого.

Перед читачем постають 40-ві роки: 1945, 1946, 1947, 1948. Також разом із героями можна було відвідати Оффенбах, Ашаффенбург, Майнц-Кастель, Ульм над Дунаєм, Корнталь біля Штуттгарту, Цуффенгаузен біля Штуттгарту. Літо змінювала осінь, осінь – зима, зиму – весна, весну – літо... І так із року в рік: кругообіг природи – кругообіг життя. День за днем письменник пунктуально занотовує побачене, почуте, пережите і вистраждане, фіксує плин подій. Невипадково, Улас Самчук епіграфом до книги обрав вислів Гомера з «Одісеї»:

*«Тож не шкодуй і не жалуй мене,
Й не пом'якшуй нічого,
А розкажи все докладно, що бачить
Тобі довелося»* [10, с. 4].

Спогади, написані митцем, хоч і суто інформаційного змісту, але вони також мають самостійну художню вартість. На це вказує той факт, що Улас Самчук уривки з бурлескно-травестійної поеми І. Котляревського «Енеїда» використав як епіграф до кожного розділу своїх нотатків. Автор у спогадах вельми суб'єктивний. Уривки з класичного твору розкривають зміст тих подій, про які йдеться в даному розділі. Так, після слів:

*«Но греки, як спалили Трою,
Зробили з неї скирту зною,
Він взявши торбу, тягу дав»* [10, с. 5], митець оповідає про

вибух атомної бомби в м. Нагасакі, кінець Другої світової війни, виникнення таборів Ді-Пі, початок поневірянь Уласа Самчука і його дружини Тетяни, «знаних наступом більшовиків все далі й далі на захід» [10, с. 68]. Як бачимо, епіграфи задають тон і пафос усьому подальшому викладові.

Твір написаний у сімдесяті роки (через 35 років після описаних подій – авт.). Письменник мав час для переосмислення, доповнення, певних змін. Спогади митця, збагаченого новим досвідом і новими враженнями, – не суха й нудна констатація фактів, подекуди малозначущих, які найчастіше маємо в мемуарах людей, позбавлених художнього таланту, а це власний світ письменника, його переживання, його оцінки й роздуми.

У щоденникових нотатках, майстерно написаних за законами «великої літератури» [9], Улас Самчук продумано й дбайливо дозує матеріал, розподіляє враження та інформацію відповідно до принципів літературної творчості. Він то пришвидшує часовий темп оповіді й надає перевагу інформативності, то максимально уповільнює його, докладно описує не лише день за днем, але й година за годиною життєві події, як-от у розділах, присвячених діяльності літературної організації Мистецький Український Рух (МУР – авт.) [10, с. 23–36]. Також у щоденникових записах Уласа Самчука ми бачимо на одне-два речення характеристики друзів, знайомих, літераторів, діячів національного руху: *«Ігор Костецький. Хто такий Ігор Костецький. Не можу сказати багато... Цікава, культурна, талановита людина і цього хай вистачає...»* [10, с. 20], *«Юрій Клен... В нього щось апостольське. Поет-інтелект, поет-філософ, поет віруючий. В цьому випадку – віруючий в Україну»* [10, с. 21], *«...знана, цікава малярка, скульпторка і поетка Оксана Лятуринська... Оксана оповіла про свій арешт більшовиками в Празі, вона зовсім глуха, говорить приглушено»* [10, с. 11]. Іноді це досить розлогі портрети-характеристики, часом – лише ескізи.

Листи у книзі спогадів «Планета Ді-Пі» Улас Самчук використовує як форму само репрезентації українських письменників. У них відображено життєвий досвід авторів, їхній світогляд, індивідуальні риси адресанта та ставлення до адресата, естетичні уподобання, політичні погляди [10, с. 54-57, 141–149].

Висновки дослідження. Від наскрізь автобіографічної прози Улас Самчук підійшов до мемуарно-автобіографічної. Доля народу, зображена в романах, стала віддзеркаленням особистої долі митця у спогадах, нотатках, картинах та есе. Таким чином ми спостерігаємо еволюцію автобіографізму, бо ці твори становлять цілісну динамічну систему. Крім того, автобіографізм як індивідуальна манера Уласа Самчука є підґрунтям щоденниковості.

Література

1. Бахтин Н. Автор и герой в эстетической деятельности. Проблема отношения автора к герою / Николай Бахтин // Эстетика словесного творчества. – М. : Просвещение, 1975. – С. 7–180.
2. Білоус-Гарасевич М. Улас Самчук та його спогади «На білому коні» / Марія Білоус-Гарасевич // Білоус-Гарасевич М. Ми не розлучались з тобою, Україно : Вибране 1952–1998. – Детройт, 1998. – С. 335–342.
3. Білоус-Гарасевич М. Широкий письменницький діапазон У. Самчука / Марія Білоус-Гарасевич // Білоус-Гарасевич М. Ми не розлучались з тобою, Україно : Вибране 1952–1998. – Детройт, 1998. – С. 125–146.
4. Безхутрий Ю. Коні Уласа Самчука / Юрій Безхутрий // Березіль. – 1996. – № 5–6. – С. 164–175.
5. Галич О. Українська письменницька мемуаристика: природа, еволюція, поетика / Олександр Галич. – К. : КДПІ, 1991. – 217 с.
6. Маслюченко Г. О. Художні мемуари та автобіографічна повість в українській літературі 90-х років ХХ століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «українська література» / Галина Олександрівна Маслюченко. – Дніпропетровськ, 2004. – 18 с.
7. Пінчук С. Улас Самчук / Степан Пінчук // Рідна школа. – 1999. – № 9. – С. 9–11.
8. Поліщук Я. Формули ідентичності Уласа Самчука на тлі доби / Ярослав Поліщук // Дивослово. – 2004. – № 7. – С. 26–29.
9. Самчук У. Велика література / Улас Самчук // МУР. – Збірник І. – Мюнхен ; Карльсфельд, 1946. – С. 40–51.
10. Самчук У. Плянета Ді-Пі : Нотатки й листи / Улас Самчук. – Вінніпег, 1979. – 355 с.
11. Швець Г. Есеїстична проза Уласа Самчука / Ганна Швець // Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство. Вип. ІХ. – Рівне, 2000. – С. 80–89.

Ляшов Н.

– асистент кафедри української мови і літератури Донбаського державного педагогічного університету

УДК 821.161.2-311.6.09[19]

**КОНЦЕПЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЖІНКИ В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ
М. ІВАСЮКА «ЛИЦАРІ ВЕЛИКОЇ ЛЮБОВІ»**

У статті проаналізовано етнопсихологічну концепцію особистості жінки в історичному романі М. Івасюка «Лицарі великої любові». Досліджено образ головної героїні твору в діапазоні від жінки-воїна до жінки-берегині. Розглянуто погляди О. Міщенко, Б. Цимбалівського, Е. Щербаненко та інших дослідників щодо особистості жінки в житті української родини та літературі.

Ключові слова: *етнопсихологічна концепція, історичний роман, психологізм, жіночий тип, духовність.*